

تجارت خارجی ایران و چشم‌انداز ۹۰

از نان تا خاویار

مصاحبه ماهنامه با دکتر محمدرضا ایزدیان، مدیر کل برنامه ریزی تجاری سازمان توسعه تجارت

اقتصاد ایران: آقای دکتر! لطفاً ارزیابی خود را از بازرگانی کشور در سال ۸۹ بفرمایید؟

اگر از زاویه مقایسه با اهداف بخواهم به شما مختصر و مفید بگویم، به طور قطع و یقین، سال خوبی را پشت سر گذاشته‌ایم و عملکرد ما در بخش صادرات غیرنفتی کالا بهتر از اهداف پیش‌بینی

شده بوده است. از منظر مقایسه با گذشته نیز وضع به همین ترتیب است. اگر شما برنامه‌های اول تا چهارم را تجمعی (جمع ۵ ساله هر برنامه) نگاه کنید، برنامه چهارم تنها برنامه‌ای است که در آن، ۵۰ درصد از اهداف تدوین شده جلوتر بوده‌ایم.

از لحاظ رده بندی‌های جهانی هم، با در نظر گرفتن منابعی که در اختیار داریم و قدرت جذب سرمایه کشور (بر مبنای رتبه بندی آنتنات)، در رده‌های بالایی قرار داریم، ولی طبیعی است که با کشورهایی چون ایالات متحده و چین قابل مقایسه نیستیم. اما چون عموماً بحث صادرات غیرنفتی را از صادرات کل جدا می‌کنیم، به من اجازه دهید مقایسه‌ای با صادرات نفتی هم داشته باشم. طبق آخرین گزارشی که سازمان جهانی تجارت (WTO) در سال ۲۰۰۹ منتشر کرده، ایران در رده ۲۳ صادرات جهان قرار دارد (البته بدون احتساب مجموع ۲۷ کشور اروپایی).

اگر EU 27 را جدا کنیم، رده ایران تغییر می‌کند، ولی چندان پایین نمی‌آید، چرا که اگر چه بعضی کشورها نظیر آلمان، فرانسه و انگلیس بالاتر از ما قرار می‌گیرند، ولی خیلی از کشورهای اروپایی رتبه پایین‌تری نسبت به ما دارند. پس ما جزو چارک بالایی دنیا به حساب می‌آییم. اما بدون احتساب نفت، کشور ما در رده بندی‌ها خیلی پایین می‌آید و به این ترتیب، رده ما با خیلی از کشورهای مطرح صادراتی قابل مقایسه نخواهد بود. البته صادرات غیرنفتی ما حتی بدون میعانات گازی از حدود ۵۰ تا ۶۰ کشور جهان بالاتر است. نکته اساسی‌تری که وجود دارد و باید به آن توجه کرد، این است که بیشترین کاهش رشد تجارت جهانی در خلال دهه‌های اخیر در ۲ سال گذشته اتفاق افتاده است. همچنین اغلب کشورهای

صنعتی و صادر کننده مواد خام به شدت دچار کاهش صادرات شده‌اند، ولی نرخ رشد صادرات غیرنفتی ما رقم خیلی بالایی بوده است.

اقتصاد ایران: به نظر شما مهمترین بازارهای صادراتی برای ایران در کدام کشورها قرار دارند؟

این یک بحث بنیادین است و پاسخ به آن نیازمند

یک بررسی کارشناسانه و دقیق می‌باشد. قبل از انقلاب بیشتر روابط تجاری ما با کشورهای اروپایی و عمدتاً آلمان صورت می‌گرفتند و بخش اعظمی از صادرات غیرنفتی ما به این کشورها انجام می‌شد. همچنین ایالات متحده آمریکا، شوروی سابق و تا حدودی هم امارات در رتبه‌های بعدی شرکای تجاری ما قرار داشتند. کشور ما در ۳۰ سال گذشته یک تحول ساختاری را در این زمینه انجام داده است. قبلاً درجه تمرکز در تجارت بالا بود، به این معنا که به چند بازار محدود متکی بودیم. در حال حاضر، درجه تمرکز ما پایین آمده و به جای آن که بر خلاف گذشته به چند کشور خاص صادرات داشته باشیم، به حدود ۱۶۰ تا ۱۷۰ کشور جهان کالا صادر می‌کنیم. بنابراین در صادرات، تأکید ما از بازارهای اروپایی به بازارهای پیرامونی که فراتر از کشورهای همسایه‌اند، معطوف شده است.

باید به این نکته توجه داشته باشیم که یکی از عوامل مهم در برهه‌های بحرانی همچون رکود اقتصادی سال ۲۰۰۸ که زیان‌های فراوانی را متوجه کشورهای صادر کننده با تمرکز بالا بر اقتصادهای OECD کرد، تمرکز این کشورها بر بازارهای خاص بود. به عنوان مثال اقتصاد ایالات متحده آمریکا به دلیل آن که گستردگی فراوانی را با سایر اقتصادها ایجاد کرده است، هم به میزان بیشتری تأثیر گرفت و هم اثرات فراوانی را در سایر اقتصادهای جهان بر جای گذاشت.

اقتصاد ایران: در خصوص این بازارها کمی بیشتر توضیح دهید؟

بازارهای پیرامونی ۲۵ بازارند که نزدیک به یک تریلیون و ۴۰۰ میلیارد دلار صادرات و یک تریلیون دلار واردات را در سال انجام می‌دهند. با احتساب روسیه دور، ۶۰۰ میلیون نفر جمعیت و محصول ناخالص داخلی (GDP) تجمعی ۲ تریلیون دلاری را در اختیار دارند. بازارهای پیرامونی، بلوک بندی واحدی را شامل نمی‌شوند و در آنها کشورهایی از اکو، مشترک‌المنافع (CIS)، شورای همکاری خلیج فارس و بعضی پیمان‌های کوچک عربی حضور دارند که متقاضی کالاهای ما از نان ساده تا خاویار هستند. بزرگترین ویژگی این بازارها، دسترسی آسان به آنها است. این مسأله با دسترسی فیزیکی متفاوت است. در واقع ما به این بازارها دسترسی روانی داریم. یعنی با هر یک از این بازارها یک سری مشترکات فرهنگی داریم. به نظر من، در بلند مدت این بازارها در بازارهایی هستند که صادرات غیرنفتی Medium Tech و Low Tech ما را جذب می‌کنند.

اقتصاد ایران: آیا در سال آینده تجارت خارجی ایران تغییر عمده‌ای خواهد کرد؟

به دلیل پیچیدگی حوزه‌ها نمی‌توان پیش‌بینی ارایه داد، ولی می‌توان به طرح سناریو پرداخت. در سطح جهانی، اقتصاد در حال بازیابی است که البته خوش‌بینی‌های گذشته وجود ندارند. از طرفی، منطقه یورو دچار مشکل شده و با بدهی‌های بالایی مواجه شده است، به طوری که بدهی برخی کشورها نسبت به GDP آنها حتی به ۱۳۰ تا ۱۴۰ درصد رسیده است. در حال حاضر، یورو تحت فشار است و بحث جنگ ارزی هم وجود دارد، اما اقتصاد جهانی با نرخ رشدی کمتر از آنچه پیش‌بینی می‌شد در حال بازیابی است.

یکی از مباحثی که چشم‌انداز را تحت تأثیر قرار داده، بحران‌های ساختاری است که در اقتصاد غرب به وجود آمده و تبلور آن در کاهش نرخ ارز است. در نگاهی بلند مدت، با توجه به کاهش ارزش دلار، قیمت آهن، مس و نیکل افزایش می‌یابد و از این نظر، اقتصاد کشورمان تأثیر می‌پذیرد. از طرف دیگر، به دلیل کم‌ارزش‌تر شدن پول‌های کاغذی، کالاها از جمله نفت ارزش پیدا می‌کنند و از این منظر نیز اقتصاد ایران از رویدادهای جهانی تأثیر می‌پذیرد. اما از منظر وقایع داخلی، اگر قیمت نفت در همین حد ثابت بماند، باز هم درآمدهای نفتی ما با مشکل خاصی مواجه نخواهند شد، اما آفت و خیزها را بیشتر باید در مباحث مربوط به تغییرات قیمت تمام شده محصولات داخلی جست‌وجو کرد.

اقتصاد ایران: سال خوبی در پیش داشته باشید و متشکریم.